

Kadlót Erzsébet

ALAPJOGOK KARSAI DÁNIEL SZEMÜVEGÉN ÁT

(Elhangzott 2025. december 10-én az Emberi Jogok Világnapján a Karsai Dániel emlékdíj első átadása alkalmából)

--

Tisztelt Elnök Urak, Kedves Vendégeink, Tisztelt Kollégák és előadótársaim!

A mai díjátadó ülésen számomra az a megtisztelő, ám szükségképpen szubverzív feladat adatott, hogy az alapjogokról a díj névadója: dr. Karsai Dániel András életműve és az alapjogokhoz való személyes kötődése tükrében mondhatok pár gondolatot.

Minden félreértést kerülendő, két „alaptételt” előre bocsátanék. Ad 1.) Danihoz cc. 20 éven át volt többretegű személyes kötődésem. Dolgoztunk együtt az Alkotmánybíróságon, voltunk együtt luxemburgi, majd a strasbourgi bíróságon, nem is szólva a közös pesti ügyvédi életünkről. Így az alkalom jelentősége ellenére én csak Daniként tudom említeni. Tehát ez részemről nem a tisztelet hiánya, de minden egyéb megoldás képmutatás lenne – amitől ő nálam is jobban viszolygott. Ad 2.) Az előadás során távol tartom magam a consolatio műfajától, azonban Dani tevékenységének alapjogi kontextusba helyezése egyszerűen nem tűri az üzenet értékű morális tartalom hiányát.

A most először átadandó díjat alapító közösség tagjaként is erre tekintettel volt két kikötésem. A díjat minden évben az emberi jogok világnapján kell átadni, mert Dani emléke előtt ez a megfelelő tisztelgés. A díjazottal szemben pedig nem csupán a magas szintű szakmai kvalifikáció az elvárás, tevékenységében az alapjogok védelme terén tanúsított, közösségért viselt társadalmi felelősségnek is tettenérhetőnek kell lennie.

Mindannyian tudjuk, hogy az alapjogok jelentőségét méltató, azok tartalmát elemző szakirodalom – világszerte – könyvtárakat tölt meg. Ma már Magyarországon is – kétes értékű – „művészet” úgy kijönni az egyetemről, hogy e témakörben a hallgató elkerülje a mélységi ismeretek megszerzését. Ekként egy rövid előadásban csak arra tehetek kísérletet, hogy az alapjogok rendeltetését, funkcionális értékét állítsam a középpontba és ezt a díj névadójának szemszögéből kíséreljem meg interpretálni. Ebből a szempontból persze könnyű helyzetben vagyok, mert úgy szakmai együttműködésünk, mint barátságunk erős pillére éppen az alapjogokról vallott nézetazonosság volt.

A kontextusba helyezéséhez nélkülözhetetlen bevezető után lássuk hát a funkcionális megközelítést!

Az alapjogok – felismerhető tartalmukat tekintve – nem bonyolultak. Többségük olyan magától értetődő alapigazságokat fejez ki, amelyeket nem jogászként sem nem lehet nem érteni: élethez, emberi méltósághoz, egyenlőséghez, diszkrimináció tilalmához, védelemhez, jogorvoslathoz, tulajdonhoz, vállalkozáshoz való jog és így tovább. Annak ellenére sem különösebben szövevényes rendszer, ha az persze kétségtelen, hogy a rendszertanban értelmezett summázatokat és kibontásukat nem lehet egyszerűen az iskolapadban, vizsgára készülve kutyafuttában elsajátítani. Értelmezésükhöz a történelmi tapasztalatokban való jártasság, az azokból levonható következtetések mátrixának ismerete éppen úgy hozzátartozik, mint az értelmező jog-szakmai, módszertani, filozófiai kompetenciáinak készség szintű megléte.

A „bajt” azonban – az összetettnek látszó értelmezési feltételek ellenére – soha nem az alapjogok merituma okozza. Részben az államnak az alapjogokkal kapcsolatos intézményvédelmi kötelezettsége, jellemzően ennek elmulasztása, részben pedig – vagy még inkább – az érvényesülésük kereteibe való beavatkozás módja és az emögött munkálkodó érdek „minősége” képes zavart kelteni.

Nézzük akkor, hogy – főként – hol keresendők a zavar forrásai!

Hannah Arendt, a XX. század közepén alkotó német-amerikai filozófus írja az egyik dolgozatában, hogy a „politika mindig is feszült viszonyban van az igazsággal”. Ugyanakkor – s ezt már én teszem hozzá – minden rezsim saját, érdekalapú célszerűségi szempontjait helyezi a jogalkotás fókuszába. Kedvezőtlen történelmi tapasztalat, hogy ennek során a jogalkotás rendszerint ólomlábakon járva közeledik az egyes alapjogok központi magjának védelme felé. Jellemzően inkább csak akkor, ha erre külső tényezők, mint például alkotmánybíróság, nemzetközi bíróság döntései rákényszerítik. A rendes bíróságokat azért nem említem, mert a hatalommegosztás rendszerben mindig a bíróságok érdekérvényesítő képessége a leggyengébb, az alapjogokat érintően pedig kevésbé képesek a jogalkotóra kényszert gyakorolni. Mi több, sokszor maguk is védelemre szorulnak éppen azért, hogy alaptörvényi feladataikat, alapjogi küldetésüket maradéktalanul teljesíthessék.

Az alkotmánybírósági és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) elé terjesztett indítványokban Dani számára az volt az egyik legnagyobb kihívás, hogy az egyént megillető alapjogok védelméhez a hatalmi centrumok közötti szűk mezsgyén ért sérelmek esetén is plasztikus eszközöket találjon. Ennek érdekében elszántan és kitartóan konzultált bárkivel, akitől – pillanatnyilag – kátyúba jutott gondolkodása kimozdulását várhatta. Nemigen becsülhető meg azon munkaórák száma (minden esetre nagyon sok), amennyit például csak mi ketten eltöltöttünk a belső bírói függetlenség és a törvényes bíróhoz való jog problematikájának az alkotmányos felhőből a földre hozatalával, annak érdekében, hogy a konkrét ügyben a polgár alapjogi védelemhez jusson és az értelmezéssel, a javasolt megoldással a bírói eljárást zavaró akadály is elháruljon.

Ezek soha nem voltak „nyilvánvaló” rutin-indítványokkal elintézhető esetek. Ám ahogy Dani gyakran mondta: „Tudod Zsóka az a szép a mi munkánkban, hogy a bíróságok ugyan a létezésünkről se tudnak, vagy ha tudnak köszönik nem kérnek belőlünk, de ha maximalisták és perfekcionistaik vagyunk, arra van esély, hogy csak rátalálnak majd egyszer valahol az indítványainkra, csak képesek lesznek azt a hasznukra fordítani, ha akadályozva érzik magukat az alkotmányos feladatuk teljesítésében. Ilyenkor érzem azt, hogy tényleg tehetünk valami jót a közjogi jövő érdekében.” (A közjogi jövő kifejezésen kimondottan Daninak van „szerzői joga”)

Az alapjogi elkötelezettség szempontjából nem mellékes az sem, hogy a politika – jogalkotás – alkotmányosság hármja viszonyát illetően többségünk már Sólyom Lászlónak, az alkotmánybíróság első elnökének azon axiómáján szocializálódott, hogy „a praktikus (célszerűségi) szempontok soha nem alkotmányos érvek”. Az alkotmánybíráskodás erejét éppen az adja, hogy a testület a semlegesség talaján állva, kizárólag alkotmányossági szempontok alapján vizsgálja a jogalkotás minden termékét.

A sólyomi tanítás mögött az áll, hogy a praktikus szempontok által vezérelt jogalkotás – még jó szándék esetén is – a limitált értéket jelentő érdekalapúságot poszterre vetítve, rendszerint könnyedén ad felmentést a maga számára az alapjogok következetes érvényesülése elől történő kitérésre, ám ha lehet, könnyedén hárítja az állam intézményvédelmi kötelezettségéből eredő feladatait is. Az alapjogok védelme melletti elkötelezettség ezért Dani számára is mindvégig annak a filozófiáját jelentette, hogy Arendt és

Sólyom tételeiből kiindulva, rezsimektől függetlenül, alapjogi eszközökkel, alapjogi szemléletre kell civilizálni a politikát és domesztikálni kell a jogalkotót. Fiatalos vérmérséklettel ennél karcosabban fogalmazott, de a tudatosan felvállalt intranszigienciája háttérében mindig az elvek álltak.

Majd később, amikor már megnyílt az alkotmányjogi panasz lehetősége, Dani küldetéstudata kiegészült azzal, hogy az ügyvédi tevékenység keretében le kell győzni a bíróságok ódzkodását attól, hogy az ítéletekben közvetlenül alapjogi szempontok is megjelenjenek. Meg kell győzni a jogalkalmazót arról, hogy egyes ügyek enélkül helyesen eleve megoldhatatlanok, de minden ítéletnek csak az előnyére válik, ha a bíró alapjogi szemüvegen át is megvizsgálja döntése helyességét.

A jogalkotásban szükségképpen érvényesülő, a jogpolitikák által befolyásolt érdekvezéreltség sajnos hajlamosítja arra a jogalkotót, hogy az alapjogok érvényesülését érintően időről időre visszavegyen a már elért eredményekből és/vagy időleges „sikerek” érdekében megpróbálja megkerülni azok egzisztálását. Ez az, ami egy alkotmányjogászt, alkotmányjoggal tudatosan foglalkozót különösen fel tud bosszantani! Annál nagyobb energia- és időpocsékolás nincs is, mint amikor a jogalkotó, a megoldott problémát újra-generálja, a kitisztított alkotmányjogi keretet újra beszennyezve, pusztán kényelmi vagy egyéb célszerűségi szempontok mentén, csalfa jogtechnikai megoldásokkal „újnak feltüntetett” ám – nagyobb tudás nélkül is felismerhetően – alapjogi gyakorlatot rontó terméket deponál a jogrendszerbe. Erre mondom, hogy – a Vékás Lajos féle eredeti Ptk. tervezetnek megfelelően – a jogalkotással okozott kár jogintézményét rég be kellett volna már dolgozni a jogrendszerbe, mert így kénytelenek vagyunk az újabb- és újabb alapjogi köröket futni, egyedi jóvátételt hajkurászni Strasbourgban.

Tipikus példája volt az „alapjog-rontó” gyakorlatnak, hogy amikor mintegy húsz év alkotmánybíróági gyakorlat és az EJEB követelményrendszerét is implantáló önfejlesztő jogalkotói gyakorlat mentén a védelemhez való jog kapcsán végre eljutottunk a tartalmában hatékony védelem szerinti értelmezéséig, hirtelen jött egy látványos, az alkotmányos tartalmat visszafordító jogszabálmódosítás. Ez nem kevesebbet tartalmazott, minthogy egyes, bizonytalan keretek között definiált bűncselekmények esetén a nyomozás elrendelését követő meghatározott ideig, a terheltnek egyenesen tilos a védővel való érintkezése. Bár ez ellen nyomban huszáros rohamot intézett a Magyar Ügyvédi Kamara akkori elnöke, Bánáti János és az Alkotmánybíróság tőle telhető legnagyobb sebességgel meg is semmisítette a

nyilvánvalóan többszörösen alapjogsértő módosítást, a rövid ideig egzisztáló rendelkezésnek máig ható következményei vannak. Több mint tíz évvel ezután is futnak még olyan ügyek (nekem magamnak is van), amelyekben a jogalkotó kis liezonja a célszerűséggel olyan zavart keltett, hogy mindeddig, többszöri hatályon kívül helyezéssel sem lehetett az okozott eljárásjogi sebeket begyógyítani. Egy strasbourgi kör pedig még akkor is benne van mindezen ügyekben, ha most hirtelen megleli a bíróság a tökéletes eljárásjogi megoldást, kijavítja az összes hibát. (Az ugyanis bizonyosan nem várható el egyik terhelttől sem, hogy 10-15 év eljárás hatálya állás miatt ne kérjenek jóvátételt.)

Jelzem erre a kontraproduktív, emblematikusan a védelemhez való alapjogot korlátozó jogalkotásra semmi szükség nem volt. Nem volt extrém bűnözési hullám Magyarországon. Az EJEK viszont már „túl volt” az összes ír terrorista ügyén, s világosan kifejezésre juttatta, hogy nem tűri el a hasonló alapjogi korlátozásokat. (Tegyük hozzá: ennek ellenére Írországból mégis konszolidálódott a helyzet.) Továbbá – igaz, több folyóméternyi ítélettel, de az már a török államban is éppen tudatosította bizonyos alapjogok korlátozhatatlanságát. Ebben a helyzetben épített váratlanul Magyarország jogi hajtűkanyarokat épített, amit populista büntetőpolitikán kívül semmilyen okra nem is lehetett visszavezetni.

A jogalkotásnak sem ártana némelykor kitekinteni a természettudományok tanulságaira, mert így talán kevésbé kísértene meg az idő kerekének visszafordítása iránti vonzalom. Csak egy szimbolikus példát említve: a matematika tudománya például 2000 évet vergődött az euklidészi geometria 5. posztulátumának bizonyításával, s még a filozófus Kant is úgy vélte, hogy előbb-utóbb jön majd valaki, aki bebizonyítja, hogy a párhuzamosok a végtelenben találkoznak. Majd annak ellenére, hogy az 1830-as években a Gauss – Bolyai – Lobacsevszkij triász egymástól függetlenül kiszabadította matematikát a síkban szemlélt geometria fogságából, megalkotta a nemeuklidészi geometriát, még a XX. század közepén is akadt egy német tudós, aki az euklidészi geometriához való visszatérést szorgalmazta. A matematikában, miként a mérnöki vagy gyógyszerészeti tudományban is az azonban az axiómák viszonylag hamar kijózanítólag hatnak és nem tűrik a posztulátumok elhatalmasodását. Nem így a jogtudományban, ahol a jogalkotó téves jelszavak mögé bújva előszeretettel kísérletezik a kontrafaktuális struktúrákkal, amelyek „eredménye” azonban sajnos közvetlenül a polgárokon csattan.

Dani ezekkel a jogalkotási technikákkal szembeni alapjogi érvelésében rendszeresen és kitűnően alkalmazta Finkey Ferenc jogtudósnak, egykori legfőbb ügyésznek a „téves jelszak” kártékonyságáról és veszélyeiről szóló két büntetőjogi dolgozata tételmondatait. Dani nem volt büntetőjogász, Finkey Ferenc pedig nem vallotta magát alkotmányjogásznak (bár nyugodtan tekinthetjük annak), messze nem azonos történelmi kor gyermekei voltak (mintegy 100 év van közöttük), de egyformán kárhoztatták jogon kívüli célok érdekében a jognak, a jogalkotásnak az elvi tisztaságtól való eltávolodását.

Éppen ezen eltávolodás negatív hatása köszönt vissza Dani ügyvédi tevékenysége első nagy jelentőségű, a 98%-os adóra vonatkozó ügyében is. Az EJEB-hez benyújtott kérelme folytán a nemzetközi bíróság valamennyi kérelmező ügyében tulajdonhoz való jogot sértőnek ítélte a szabályozást és a panaszosoknak – szokatlanul – teljes jóvátételt ítelt meg. Hozzáteszem, hogy a jogalkotói körültekintés teljes hiányát mutatta, miszerint eddigre már az Európa Bíróságnak egészen jól kidolgozott rendszere volt a fiskális adó – tulajdonelvonás – rejtett tulajdonkorlátozás kontextusában; s abból sem következhetett más, mint az egyedi jogsérelmeknek az EJEB által történő helyt adás.

Hasonlóképpen végződött az általa képviselt 11 kisegyház ügye is, amely esetekben – többek között – vallásszabadságot sértőnek, diszkriminatívnek ítélte az EJEB a vonatkozó törvényt (plusz még adatvédelmi aggályokat is megfogalmazott), és 176 millió Ft jóvátétel megfizetésére kötelezte az államot.

Hozzá tartozik a tényekhez, hogy az EJEB döntést megelőzően – nagyjából Dani indítványai nyomán – mindkét ügykategória megjárta a magyar Alkotmánybíróságot is, ahol az alapjogi tartalmat tekintve az EJEB döntésekkel azonos eredmény született. Ám a jogalkotót ez csak átgondolatlan ellenlépésekre inspirálta, az Alkotmánybíróság hatáskörének korlátozása képében.

Meggyőződésem – miként ezt Dani is mindig hangsúlyozta – a jogalkotó részéről az ilyen „párhuzamos jogi valóság” építgetése igen költséges, legfeljebb a Kőmíves Kelemen Zrt. hatékonyságát mutató eljárás. Ugyanezek a jóvátételi összegek fordíthatók lehetnének arra is, hogy az állam – az Alaptörvény alapján is – őt terhelő intézményvédelmi kötelezettségének színvonalát fejlessze.

Nem fogom Dani összes ügyét felsorolni, annyi időt nem kaptam, de a Karsai Dániel András életmű tanulságát levonom. Az alapjogokat nem lehet félvállról venni, „félszívvel”, vagy illuzórikusan biztosítani. Jellemzően tartalmuk kiüresítése már az aránytalan korlátozásuk is. Ez szükségképpen vezet a jog hitelességének megkérdőjelezéséhez és út a jog elembertelenedéséhez, a visszaélésszerű jogalkalmazáshoz.

Szinte valamennyi, a gyülekezési jogot, vagy a szólásszabadság alapjogát korlátozó, Dani által az EJEB előtt sikeresen képviselt ügynek éppen az alapjogok féloldalas biztosítása, teoretikussá válása volt az alapja. Hasonlóképpen a büntetőjogot érintő, részben közös, részben külön ügyeinkben tett indítványok, mint például a TÉSZ „ügycsoport”, a jogorvoslathoz való jog sérelmét kifogásoló, a jogok érvényesülésének biztosításában a hatóságok és a bíróságok inaktivitását, valamint ennek a tisztességes eljárással határos alapjogokra való kihatását érintő ügyek szintűgy az alapjogok provizórikus érvényesülését kifogásolták.

Az alapjogok effektív érvényesülése nélkül az eljárásjogok jobbra technikai szabálygyűjteménnyé silányulnak, az alapjogi hitelesség hiánya pedig egyik-másik esetben a jogviszonyok kezelhetetlenségét eredményezi. Emlékezzünk vissza arra, amikor még bőven a kétezres évek első felében közintézmények dolgozóinak jogállásait megpróbálták egységesen beszorítani olyan „közszolgálatinak” nevezett törvények alá, amelyek nem voltak alkalmasak a jogviszonyok tárgyalására. Egyszer még ott is tartottunk, hogy a közintézmények fizikai alkalmazottai közszolgákká avanszáltak és később már az is eredménynek számított, hogy a bíróságok „csak” a polgármesterek jogalanyiságát nem tudták – legalábbis esetenként – kezelni.

Akadémikus, kiesztergályozott frázisokkal, ítéleti panelekkel az ilyen helyzetek egy darabig ugyan lefátyolozhatók, de ezek a módszerek reálisan nem alkalmasak az alapjogi hitelesség helyreállítására. Az alapjogok tulajdonságaihoz ugyanis hozzátartozik, hogy tényleges érvényesülésüket csak a közöttük lévő szinergia biztosítja. Ennél fogva, ha közülük egyesek (vagy éppen a többségük) egy szabályrendszerben csak virtuálisan van jelen az alapjogi összhangzattan felbomlik és a jogalkalmazás úton-útfélen ellentmondásokba ütközik még annak megítélésében is, hogy adott jogszabályi keretek között megoldható-e az érintett jogalanyok helyzete.

A szinergia hiánya igen messzire vezethet és rendszerszintű problémákat okozhat. Például a jogorvoslathoz való jog korlátozása a prejudiciális vagy az adójogi eljárásokban hamar elvezet a tulajdonhoz, a vállalkozáshoz való jog (de végső soron akár az örökléshez való jog) sérelméig, hisz megakadályozza a hiba, a téves következtetések javítását és a működésből helyrehozhatatlanul tartósan vonja ki az addig „élő” vagyoni elemeket. Ha pedig ez közszolgáltatást nyújtó vagy közigazgatási szervet érint, akkor a szolgáltatás igénybevételére jogosultak alapjogainak sérelméhez is elvezethetnek. Az alapjogokon esett – látszólag – kis sérelmek ekként észrevétlenül terebélyesednek és ahelyett, hogy az alapjogok eljárási garanciákat testesítenének meg rombolják az alkotmányos tartalmat. Ennek első érezhető jele a jogbizonytalanság, a kiszámítható jogalkalmazás, hiánya amire azonban a magyar társadalomnak elemi igénye van. Jakab András magyar jogtudós – jelenleg osztrák színekben strasbourgi bíró – szerint a magyar társadalom jellemzően egyébként is jogszabály-fixációban szenved, amit azonban „kezelní” kell.

Álláspontom szerint viszont a társadalom ezen elemi igényén (vagy a jogszabály-fixáción) azzal bizonyosan nem segítünk, ha a jogalkotás gondosságának hiánya, kapkodása, az alapjogok iránti közömbössége folytán még az alapjogi kontextusok is folyton felülértelmeződnek. Akkor még azok az orientációs pontok is elvesznek, amelyekhez egyébként a tudatosan jogkövető polgárok (és a társadalom többsége mégiscsak ilyen) képesek lennének és akarnának is alkalmazkodni. Az a fajta közjogi pereskedés, pedig amelyet Dani mesteri szintre fejlesztett, még ma is kivételes eszköznek számít az alapjogi sérelmek okozta egyensúly helyreállításában.

Azt a bíróságok sem tudják kivédeni, hogy a jogalkotáshoz vezető közjogi vitákban ne csupán az alkotmányos érvek jussanak szerephez, de azt garantálhatják, hogy a tárgyalóteremben, minden alapjogot érintő helyzetben csak az alkotmányos érvek befolyásolják a döntéseket. Sőt, ennél többet is tehetnek. A bírák birtokában vannak azon lehetőségnek, hogy ha az alkalmazandó jogban észlelik az alapjog szövetének felbomlását, annak nemzetközi szerződésbe ütközését, élnek a rendelkezésükre álló kivételes közjogi eszközökkel.

Dani mindig abból indult ki, hogy az teljesen érdektelen: van-e precedens egy probléma megoldására. Konkrét ügyekben gyakran mondogatta, miszerint, ha nincs, az csak annyit jelent, hogy majd most lesz. Ebben azonban mindig számított a bírák alapjogok iránti

elkötelezettségére; másból nem is indulhatott ki (mi sem indulhatunk ki), mert az azt jelentené, hogy funkcionális zavar van a bíróságok működésében.

Végezetül kitérnék egy fontos körülményre. Nem kell azt gondolni, hogy a jogalkotás alapjogokat érintő visszacsúszása „helyi sajátosság” lenne. Olyannyira világjelenlenség, hogy négy tartományban – köztük a az alkotmányjogi és eljárásjogi struktúrákat érintően – a tudományos kutatások már ennek a mérését is tudományos ismérvek mentén operacionalizálták. Ez jó hírnék persze nem mondható, de a Dani által szorgalmazott közjogi pereskedés eszköztárának erősítésére és bővítésére vonatkozó igényt mindenképpen igazolja. Nem lehetnek többé alapjogilag érdemben nem vizsgált (csak megkerült) „tabu” témák és az alapjogot fókuszba helyező ítélkezésnek ki kell törnie a kivételes tartományból.

Dani szakmai törekvéseit, céljait ezek a keretek szabták meg. Lehet, hogy indítványai nem mindig voltak tökéletesek – de hát melyikünk tökéletes? Tisztességből azonban soha nem tévesztett utat. Még akkor is küzdött mások, emberi méltósághoz, tisztességes eljáráshoz, szólásszabadsághoz való alapjogainak érvényesüléséért, amikor már fogyott a levegője és fizikális értelemben limitálttá váltak a lehetőségei. Ezért különösen fájdalmas, hogy saját ügyében alkotmányjogi tartalmú választ még az EJEB részéről sem kapott. Lehet olykor az alkotmányos megítélésben is tévednie bárkinek, még a bírának is, az indítványozónak pedig főként, de alapjogi érvelés akkor is alapjogi választ érdemel (t volna).

A dolog azért nem tanulságok nélküli, mert azt nem árt szem előtt tartani, hogy a jogalanyoknak az alapjogokhoz, azok – és általában a jog – tiszteletéhez való viszonyát előbb-utóbb az alapjogi védelem közvetítésére hivatott szervezetek válaszainak minősége döntően befolyásolja, és ez visszahat a szervezetekkel való kapcsolatára is. Ez a viszony: a polgár és a hatóságok, bíróságok korrelációja ugyanis nem degradálható egyszerű hatalmi vagy hitbéli kérdéssé. A tisztelet parancsra nem működik és az mindig „kétirányú utca”. Amikor a polgár alapjogi válaszokat keres (és gyakorta az egyszerű pereiben is azt keresi) az alapjogok biztosítására felelős szervezeteknek a valódi, érdemi válaszok előli kitérése, az uralmi szakszerűség kódéba burkolózással, a válaszok megkerülése vagy kontrafaktuális válaszok adása a polgár számára elfogadhatatlan, sőt megalázó. A valós alkotmányos, alapjogi válaszok megtagadása azonban már csúszós lejtő a szervezetek számára is. Az alkotmányos funkció felcserélése az uralmi szakszerűséggel egyaránt elvezet a szervezet, a szervezetben szolgálatot teljesítők és a jogalany meghasonulásához. Ennek folyamatát Rónay

György a keresztény humanista XX. századi író „A párdac és a gödölye” című könyvében éppen az igazságszolgáltatás közegébe ágyazottan igen plasztikusan mutatja be.

A meghasonulás elkerülésében mindannyiunknak van szerepe. Egy kevésbé ismert francia szerző – katonai múltja miatt lelkes pacifista – bizonyos Jean Giraudoux az 1930-as években írt egy drámát „Trójában nem lesz háború” címmel. Ez két színben annak „áthallásos” tárgyalása, hogy kik és mi mindent tehettek volna meg (és közülük miért csak kevesen tették meg) azért, hogy Trójában a háború kapui zárva maradjanak. (Valójában persze nem Trójáról szól, saját korának mentális állapotát viszi színpadra.) Ebben a szerző a közszereplők mellett a mindenkori „pozícionalizált” jogászokra is kiosztja a felelősséget, éppen azt felröva, hogy a tudásukat, a tekintélyüket – jogi csűrés-csavarással a maguk számára felmentést adva – a döntés felelőssége előtt kibújva éppen a háborúhoz járulnak hozzá.

Az elhíresült mondatban, miszerint „Költő nem értelmezte még olyan szabadon a természetet, mint jogászok a valóságot” nem egyszerűen a helyzetüknél fogva tenni képes jogászok cinizmusának kárhoztatása jut kifejezésre. Az is, hogy minden intézményesült rendszer, még a jog intézményei is áldozatokat hagynak maguk után, ha nem mutatnak kellő tiszteletet az élet, az emberi méltóság a teremtetett értékek – ma úgy mondanánk az alkotmányos értékek – iránt.

Dani az alkotmányos értékek tiszteletében soha nem tévesztett utat. Ez a tőle származó örökségünk és általa ránk osztott felelősségünk.

Köszönöm, hogy meghallgattak!